

КЛЮЧОВЕ ЗАПИТАННЯ

Як магдебурзьке право сприяло формуванню багатокультурної спільноти у Львові?

Основні поняття, ідеї: магдебурзьке право, міщанин, громадянство, етнічні групи, привілеї, стереотипи

ЗАВДАННЯ ► Джерела 1–2, 8

- * Ознайомтеся з фрагментом грамоти польського короля Казимира III про надання місту Львову магдебурзького права (Джерело 1).
- * Що у цьому документі дозволяє стверджувати про встановлення у Львові місцевого самоврядування?
- * Які положення магдебурзького права забезпечували життєдіяльність і правосуддя різних етнічних груп міста (Джерело 1, 2, 8)?

► 1. Офіційний документ

Грамота про надання місту Львову магдебурзького права

Казимир III надає Львову магдебурзьке право... Для втіхи згаданого міста та збільшення кількості його вірних жителів даємо і встановлюємо вищезгаданому містові на вічні часи німецьке право, яке по-простому називається магдебурзьким <...>.

Усьому згаданому містові і всім, що мешкають та знаходяться в ньому, надаємо вищезгадане магдебурзьке право, однак зі спеціальної нашої прихильності іншим народам, що живуть в тому місті, а саме: вірменам, євреям, сарацинам, українцям та іншим народам будь-якого походження та статусу, надаючи виняткову ласку, хочемо зберегти їх згідно з їхніми незмінними

обрядами та правами, даючи їм можливість будь-які [справи], в тому числі і кримінальні справи, які виникають між ними самими або між ними та іншими, вирішувати за магдебурзьким правом і при вїтті відповідно до їхнього поданого та внесеного прохання. А якщо відмовляться судитися за магдебурзьким правом, яким вищезгадане місто повинно користуватися, тоді згадані нації: вірмени, євреї, сарацини, татари, українці та інші нації, які там в місті будуть знаходитися, можуть поставити і вирішити будь-яке питання відповідно до права своєї нації, але при головуванні вїтта міста на тому суді.

(Грамота польського короля Казимира III про надання місту Львову магдебурзького права 17 червня 1356 р.) Привілеї міста Львова (XIV–XVIII ст.) / Упор. М. Капраль. — Львів, 1998. — С. 27–30.

ЗАВДАННЯ ► Джерела 2–3

★ Відшукайте у тексті присяги (Джерела 2) положення, що свідчить про формування громадянської свідомості мешканців міста?

Обґрунтуйте свій вибір.

★ Ознайомтеся з ухвалою львівського магістрату про позбавлення громадянства (Джерело 3). Порівняйте викладені у ній звинувачення зі змістом присяги міщанина (Джерело 2). За що фактично було покарано львів'янина позбавленням міського громадянства?

► 2. Офіційний документ. Присяга міщанина

Я, N, присягаю Богу всемогутньому, що хочу бути вірним і послухним ради того міста і нині і на майбутнє, вдень і вночі. Таємниць суспільних, а тим більше тих, які місту корисні, нікому не розказувати. А хто б противився панам радним і суспільному добру і справедливості, такому не хочу допомагати, але його понижувати і того не таїти, а то все чинити і виконувати, що належить до добра міста і його зростання. А якщо хто щось погане про раду міста казатиме, тому буду противитись відповідно до моєї можливості; а якщо не зможу сперечатись і боронити, тоді заявивши обіцяю те їм розповісти. Так мені, Пане Боже, допомагай.

(Присяга нового міщанина, який приймає міське право).
Groicki B. Porządek sądów i spraw miejskich prawa majdeburskiego w Koronie Polskiej. — Warszawa, 1953. — S. 52–53.

► 3. Офіційний документ**Ухвала про позбавлення міського права міщанина**

Львівський магістрат, розглядаючи провину славетного Іоанна Альнпеха, львівського міщанина, яка полягає в тому, що вищезгаданий Іоанн Альнпех, незважаючи на свою присягу, складеному урядові, посмів самовільно показати цьому урядові відчинені двері та проголосити міський уряд позбавленим влади, а крім того, в давніших часах його впіймали на розголошенні таємниць, застережених для міста, а уряд чекав протягом чималого часу, що він опам'ятається, але він не хотів ні покаятися, ні просити в магістрату пробачення, хоч багато чесних громадян радили йому, а навіть показав себе бунтівником супроти магістрату, тому, щоб утримати інших міщан у послуху, магістрат позбавив і тепер своїм декретом позбавляє згаданого Іоанна Альнпеха міського права аж до часу, поки він опам'ятається.

(Ухвала уряду Ради міста Львова про позбавлення міського права міщанина Іоанна Альнпеха за образи та підбурювання до боротьби проти магістрату міського поспільства. 19 грудня 1605 р., Львів). Історія Львова в документах та матеріалах. Збірник документів і матеріалів / Упор. У.Я.Єдлінська, Я.Д.Ісаєвич та ін. — Київ, 1986. — С. 67.

► 4. Погляд дослідника. Тетяна Гошко

Львівське громадянство міг набути повнолітній чоловік, законно народжений, пристойної поведінки, християнин. Міське право надавалось лише на підставі рекомендаційних листів, які засвідчували походження пошукувача громадянства і видавалися місцевою канцелярією чи урядом того міста чи села, звідки він прибув до Львова. Набуваючи міських прав, громадянин мав зректись своїх попередніх привілеїв. Коли до міського стану приймали русинів та вірменів, в міських книгах нотували, що міське право Львова сягає так далеко, «що навіть

ЗАВДАННЯ ► Джерела 4–5

- ★ Ознайомтеся з умовами отримання громадянства у давньому Львові (Джерело 4).
- ★ Які з них були дискримінаційними щодо певних соціальних груп? Відповідь обґрунтуйте.
- ★ Прочитайте Джерело 5. Чому, незважаючи на відсутність дискримінаційних норм (заборон та обмежень) для жінок, кількість записів про набуття жінками львівського громадянства така мала? Відповідь обґрунтуйте.

на русинів і вірмен поширює привілеї». А для іноземців, які намагалися стати повноправними львівськими міщанами, обов'язковим було визнання католицької віри. Для отримання міського права необхідно було володіти нерухомістю на теренах міста... Пізніше (з XVI ст.), крім володіння значним нерухомим майном у місті, новоспечені міщани мали сплатити податок на кілька років наперед і подарувати місту щось, залежно від свого хисту, ремесла та краму. За недотримання всіх процедур чи зобов'язань при прийнятті міського громадянства на винних накладали доволі значні штрафи (подекуди до 1 тисячі злотих) і позбавляли міського права.

Гошко Т. Самоврядування і адміністрація міста // Історія Львова. У 3-х т. / Редколегія Я. Ісаєвич, М. Литвин, Ф. Стеблій. — Т. 1. — Львів: Центр Європи, 2006. — 296 с.

► 5. Погляд дослідника. Орест Заяць

Як правило, громадянство набували чоловіки. Однак у Львові не було фактичної заборони щодо надання міського громадянства жінкам. Звичайно, існували певні обмеження правової дієздатності жінок, оскільки вони у тогочасному суспільстві вважалися особами, які через «тендітність природи» (*fragilitas sexus*) не мають «достатньо ясної розсудливості». Львівське жіноцтво, проте, виявляло досить велику господарську активність. Це стосується як бідніших верств (тип перекупки, яка часто самотійно виступала у судах, платила податок), так і багатших. Після смерті чоловіка, згідно з міським правом, більша частина майна переходила до вдови, і вона була змушена самотійно керувати господарством. На думку Івана Крип'якевича, «у рухливому міському житті, що давало жінці майнову рівноправність із чоловіком, витворюються сильні жіночі характери».

Першою жінкою, вписаною до реєстрів львівських громадян, була Катерина Лянґ із Кракова (1412). 1415 року міське право прийняла разом зі своїми трьома синами колишня краків'янка Естер (Гестер), у 1417 — Доротея Семерорехінне, у 1484 — Анна Михнівна, у 1497 — Марта Климунтова, у 1498 — Панашова з Жидачева, у 1499 р. — Єлизавета Іванкова, у 1500 — Юха Василькова з Рогатина. Усі записи про згаданих жінок не містять жодних вказівок на якісь особливості у прийнятті їх до львівського громадянства, відмінні від процедури прийняття чоловіків. Наступна відома згадка про жінку-громадянку зафіксована вже аж наприкінці XVI ст. Йдеться у ній про Анну Стецькову, яка прийняла львівське громадянство 1596 року. У записі писар зазначив, що ця жінка була прийнята до міського права, оскільки це їй було потрібно «для чесного заробляння на життя». Водночас жінка без чоловіка або опікуна для уряду важила небагато. Тому над Анною Стецьковою встановлювалася опіка (*tutela*) Симона Кіноста, який і рекомендував її для набуття громадянства.

Заяць О. Умови та процес надання львівського міського громадянства у XV–XVIII ст. // Записки НТШ. — Т. CCLVI : Праці історико-філософської комісії — Львів, 2008. — С. 115–116.

► 6. Погляд дослідника. Наталія Яковенко

Середньовічна правосвідомість була тісно пов'язана зі становою приналежністю людини: не існувало загальних для всього населення законів, їх заміником служили окремі для кожної соціальної групи норми, що визначали характер та обсяг правоздатності, тип підсудності, різновиди покарань та правопорушення тощо.

Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. — К., 2005. — 171.

ЗАВДАННЯ ► Джерела 6–8

★ Як станава та етнічна приналежність особи впливали на її права та місце у соціальній структурі міського суспільства Львова (Джерела 6–8)?

★ Як ви вважаєте, чому у Львові не було єдиної судової системи спільної для всіх націй та станів? Які складнощі породжувало таке судочинство?

► 7. Погляд дослідника. Мирон Капраль

Під кінець XVI ст. в управлінні міста з'явився ще один орган — так звані «стані і нації» (*ordines et nationes*) <...>. Від 1615 р. серед львівських міських книг з'являється окрема категорія книг, до яких записували рішення «станів і націй» міста Львова. 1622 року міська рада ухвалила спосіб голосування про утворення «станів і націй». Згідно з цим регламентом визначено п'ять станів і націй, які мали голосувати у наступній послідовності: лавники, старші вірмени, представники купців, представники ремісників, старші русини.

Kapral M. *Urządnicy miasta Lwowa XIII–XVIII wieku.* — Toruń, 2008. — S. 27, 29.

► 8. Погляд дослідника. Денис Зубрицький

Право й судочинство у різних народів, що заселяли територію Львова, були різними: німці, поляки й русини, як міщани, так і передміщани, а також чужі купці, звані по-давньоруськи «гостями», судилися за маґдебурзьким правом, перед лавничим судом, в якому головував вїйт міста (*Advocatus*). Вірмени судилися за своїм вірменським правом, у найдавніші часи — перед своїм власним вїйтом, згодом — перед старшими свого народу. В цьому суді головував той самий вїйт, що і в маґдебурзькому, так що в обох судах був один голова. Жидів судив воєвода (*Palatinus Russiae*) через свого підвоєводу чи іншого урядовця, який вирішував суперечки разом з делегованою жидівською старшиною за польським правом. Передміщани, осілі на замкових ґрунтах, судилися перед передміським вїйтом за руським, а потім за польським правом, апеляція від цього вїйта могла подаватися до замку через підстаросту або бурггграфа.

Зубрицький Д. Хроніка міста Львова // Переклад з польської мови І. Сварника, наук. коментар М. Капрала. — Львів: «Центр Європи», 2002. — С. 14.

► 9. Погляд дослідника. Мирон Капраль

На початку XV ст. більшу частину населення в місті становили німці, про що свідчить переважання німецьких імен та прізвищ у податкових реєстрах. У реєстрі 1405 р. серед 552 згаданих мешканців середмістя

ЗАВДАННЯ ► Джерела 9–11

★ Представники яких етнічних груп мешкали у Львові у XIV–XV ст. (за Джерелами 9–11)?

★ Яким чином пов'язані етнічність, рід занять та приналежність до певного стану львівських міщан? Чому у різні періоди ті чи інші етнічні групи були більш впливовими та переважали кількісно?

★ Що засвідчує про певну етнокультурну автономію і закритість етнічних груп львів'ян? Відповідь обґрунтуйте.

Львова 349 мали німецьке походження, 63 були вірменами, далі йшли українці (28), поляки (23). У середмісті також мешкали кілька татар, угорців... Представники інших етнічних груп лише епізодично з'являються в реєстрах фінансових книг... За даними фінансових книг другої чверті XVI ст., етнічне обличчя Львова визначали п'ять національних груп: поляки (38%), українці (24%), німці (8%), євреї (8%) та вірмени (7%). Жодне інше місто в Польщі і, напевно, у Європі не заселяли відразу п'ять великих національних груп, чисельність кожної з яких перевищувала 5%. Відносну перевагу в місті і на передмістях мали поляки; разом з німцями, з якими їх поєднувала католицька релігія та доступ до міських урядів, вони становили абсолютну більшість. Українці, вірмени та євреї жили компактно в середмісті у своїх національних кварталах. Поза міськими мурами та валами тільки вірмени та євреї жили окремими громадами. Три етнічні групи — українці, вірмени та євреї, чисельність яких у середмісті сягала або перевищувала 10%, майже не піддавалися асиміляції, утворюючи окремі національні квартали-дільниці у середмісті.

Капраль М. Демографія Львова XV — першої половини XVI ст. // Львів. Історичні нариси. Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. — Л., 1996. С. 65

► 10. Погляд дослідника. Мирон Капраль

Щойно на початку XVI ст. українська громада немов пробуджується. Зростає її активність в економічному, культурному, релігійному житті, здійснюються перші спроби правового самозахисту <...>. Вірменська громада Львова завдяки своєму економічному впливу в місті та активній участі у прибутковій східній торгівлі зуміла створити сильну судово-правову автономію у вигляді вірменського вїтївства... Для євреїв Польського Королівства основоположним документом, що встановлював їхні правові взаємини з християнським населенням, був статут каліфського князя Болеслава Побожного від 1264 р., заснований на подібних привілеях єврейського населення в австрійських, чеських та інших сусідніх землях. Подібний статут львівська єврейська громада здобула за грамотою короля Казимира III від 1367 р. Він забезпечував правову автономію єврейської громади, економічну діяльність у торговій і кредитній сфері, обіцяв захист від переслідувань.

М. Капраль. Національні громади // Історія Львова. У 3-х т. / Редколегія Я. Ісаєвич, М. Литвин, Ф. Стеблій. — Т. 1. — Львів: Центр Європи, 2006. — С. 122–129.

► 11. Мовою цифр

Кількість змішаних шлюбів та шлюбів католицьких неофітів у Львові за даними метричних книг костелу Успіння Пресвятої Богородиці (Латинської катедри) у 1668–1772 рр.

УКЛАДЕНІ ШЛЮБИ					
Роки	Загальна кількість	католицьких неофітів з числа			
		мішані українсько-польські, %	вірменсько-польські, %	євреїв, %	лютеран, %
1668–1693	2 372	2,06	0,04	0,12	0,08
1706–1732	3 192	1,53	0,28	0,12	0,25
1739–1772	3 447	5,07	2,23	0,31	0,20
Разом	9 012	3,02	0,96	0,19	0,19

Капраль М. Національні громади Львова XVI–XVIII ст. (соціально-правові взаємини.) — Львів, 2003. — С.207–208.

ЗАВДАННЯ ► Джерела 12–15

★ Про які скарги львівських міщан йдеться у фрагментах королівських грамот (Джерела 12–14)?

★ Визначте сферу життєдіяльності львів'ян, серед яких виникали суперечки. Якими привілеями користувалися міщани різних етнічних груп згідно з цими грамотами?

★ Як правові норми сприяли врегулюванню етнічних конфліктів та підтриманню мирного співіснування (Джерело 15)?

★ З'ясуйте, яке значення для української громади Львова мала грамота короля Сигізмунда Августа 1572 р. (Джерело 15)?

► 12. Офіційний документ

Королівська заборона українцям і євреям з Підзамча торгувати на шкоду міста, 8 грудня 1497 р.

Ян Ольбрахт, Божою ласкою король Польщі... Повідомляємо: ...оскільки ми бачили привілеї та вільності райців та всієї громади Львова, котрі [вони] нам показали, уклінно скаржачись, що євреї та українці, які знаходяться на передмісті того міста Львова, під замком, заважають їм у їхній торгівлі та купецтві для зруйнування їх та того міста. Отож ми, оглянувши привілеї та вольності згаданого міста, за одностайною порадою та волею наших радників, вирішили, що райців та всю громаду згаданого міста Львова необхідно зберігати і слід зберегти відповідно до їхніх привілеїв та вільностей; а вищезгаданих передміщан-українців та євреїв жодним чином не слід допускати до виконання вищезгаданих торгів та купецтва, що було б на збитки згаданого міста.

Привілеї національних громад міста Львова (XIV–XVIII ст.) / Упор. М.Капраль. — Львів, 2000. — С. 394–395.

► 13. Офіційний документ

Коли львівські євреї разом з християнами та особами інших обрядів, що там живуть, несуть однаково міські тягарі та рівні витрати на міську перебудову видають та сплачують, тому тією заслуженою вільністю мають володіти разом з [іншими] мешканцями... Наказуємо вам, щоб від тепер і далі в майбутні часи, завжди згаданих львівських євреїв у тій вільності від сплати мит — гребельних, перевізних і мостових, наданих нами, цілком зберігали і мита перевізні, гребельні і мостові,

від будь-яких возів, волів, їхніх товарів і речей будь-якого роду, виду та породи не утримуйте і не стягайте так, як звикли чинити з тими міщанами, та іншими, що живуть у місті [Львові].

Надання євреям звільнення від низки податків та мит, 15 лютого 1506, Люблін. Привілеї національних громад міста Львова (XIV–XVIII ст.) / Упор. М.Капраль. — Львів, 2000. — С. 400–401.

► 14. Погляд дослідника. Мирон Капраль

1538 року раецький суд розглянув скаргу кравців-українців на католицьких колег з цеху. Поляки обмежували доступ до ремісничого братства українцям, встановивши для їхніх учнів довгий трирічний термін визволення, тоді як учні-католики могли визволитися вже через один рік. Крім цього, у випадку смерті чи втечі учнів майстри-українців мали змогу приймати нових учнів тільки після того, як визволиться попередній учень (тобто після трьох років), а майстри-католики були вільні від таких обмежень. Не володіли рівними правами з католиками і сини українських кравців, будучи змушеними, на відміну від синів польських майстрів, виконувати «штуку» (зразковий виріб) при вступі до цеху та сплачувати певні суми. В аналогічне становище потрапляли майстри-католики, котрі одружувалися з доньками українських майстрів...

Капраль М. Національні громади Львова XVI–XVIII ст.: соціально-правові взаємини — Львів, 2003. — С.100, 246.

► 15. Офіційний документ

Найперше хочемо та постановляємо, щоб українці нарівні з іншими міщанами та передміщанами поляками римської віри вживали всіх прав, привілеїв, вільностей, прерогатив та імунітетів, наданих місту Львову з різних нагод і різними способами найяснішими нашими попередниками <...> і користувалися ними без будь-яких винятків <...>.

Також на уряди бурмистрів, лавників та інші префектури у цьому місті можна та треба нашому теперішньому і майбутньому старості обирати та призначати українців...; своїх синів [українці] можуть та мають право давати та посилати для навчання вільних мистецтв до початкових шкіл, гімназій та [вищих] шкіл, які існують як у нашому місті, так і будь-де у королівстві та в наших володіннях; вони можуть вивчати будь-які без винятку цехові ремесла та у них працювати, навчати товаришів та учнів будь-якого ремесла, засновувати цехи та ремісничі братства і згідно із звичаєм бути у них старшими і сеньорами, а майстри будь-яких польських ремесел зобов'язані приймати та допускати українців до цього роду ремесла та цехів. Вільно також їм [українцям] будь-якого роду товарами торгувати... на будь-яких публічних місцях <...> виставляти на продаж вина... виготовляти мед, пиво, та будь-які напої іншого роду та шинкувати ними в такий спосіб, як це роблять польські міщани. Це їм буде вільно робити постійно та навіки <...>.

Король Сигізмунд Август зрівнює українську громаду Львова в правах з католицькою громадою міста. 20 травня 1572 р., Варшава.
Привілеї національних громад міста Львова (XIV–XVIII ст.) / Упор. М. Капраль. — Львів, 2000. — С.45–51.

ЗАВДАННЯ ► Джерело 16

- * Уважно розгляньте світлини надгробних монументів з Личаківського цвинтаря у Львові (Джерело 16). Представники яких етносів поховані у цих могилах? Що їх об'єднує? Зверніть увагу на дати поховань.
- * Як вони засвідчують присутність певних етнічних груп у Львові упродовж XIX–XX ст.?
- * Зверніть увагу на надгробок архієпископа Ісаковича. Якого етнічного походження був цей чоловік? Що могло спонукати його до зміни віри?
- * Які ще відомі особистості — представники польського, російського, вірменського та інших народів жили і працювали у Львові? Підготуйте про них короткі повідомлення.

► 16. Фотодокумент

Личаківський цвинтар м. Львова

Могила Ісака Ісаковича (1824–1900), вірмено-католицького архієпископа

Братська гробниця російських письменників та журналістів

Могила Марії Конопницької (1842–1910), польської письменниці

ІСТОРИЧНА ДОВІДКА

Личаківський цвинтар — пам'ятка історії, археології та мистецтва національного значення. Площа кладовища становить понад 42 га, на 86 полях розташовано біля 300 тисяч поховань. На цвинтарі збудовано понад 2 тисячі гробівців, на могилах встановлено біля 500 скульптур та рельєфів. Офіційно відкритий в кінці 1786 р. Сьогодні Личаківський цвинтар — один з найбільш відомих некрополів Європи.

Центр міської історії Центрально-Східної Європи. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.lvivcenter.org>

17. Фотодокумент

Личаківський цвинтар м. Львова

Пам'ятник на могилі Соломії Крушельницької, видатної української співачки (1872–1952)

Пам'ятник на могилі Станіслава Людкевича, видатного українського композитора (1879–1979)

ЗАВДАННЯ ► Джерело 17

★ Розгляньте світлини з пам'ятниками на могилах С. Крушельницької та С. Людкевича (Джерело 17). Який внесок зробили ці діячі у розвиток української та світової культури? Як пов'язані видатна співачка і талановитий композитор з містом Львовом?

★ Які ще відомі діячі української культури жили у Львові та поховані на Личаківському кладовищі?

ЗАВДАННЯ ► Джерело 18

★ За якими ознаками можна встановити, що на світлинах (Джерело 18) зображені могили євреїв?

★ Відомо, що євреїв хоронили на окремих кладовищах. Чим це зумовлено?

★ Чому, в ході яких історичних подій, майже всі єврейські кладовища та могили у Львові було знищено?

► 18. Фотодокумент

Янівське кладовище м. Львова

Єврейські могили на Янівському кладовищі у Львові

ЗАВДАННЯ ► Джерела 19–20

★ Як Друга світова війна та повоєнні події вплинули на етнічний та соціальний склад населення м. Львова (Джерело 19)? Які етнічні групи зазнали найбільших змін?

Чи залишається сьогодні, на вашу думку, Львів полікультурним містом?

★ Ознайомтеся з результатами досліджень про історичну пам'ять у сучасному Львові (Джерело 20). Наскільки достатньо вшанований внесок різних етнічних громад у розвиток міста у сучасних пам'ятниках та меморіальних дошках?

★ Пригадайте, яким видатним діячам, представникам різних етнічних груп, встановлено пам'ятники у вашому населеному пункті. Чому такі місця пам'яті важливі для формування дружніх міжетнічних стосунків?

► 19. Погляд дослідника. Ярослав Грицак

Нацисти та радянська влада долучилися до руйнування колишнього багатокультурного характеру міста. Між 1772 та 1939 роками етнічна структура стабільно розвивалася на основі трьох складових: польської більшості (50–55 %) та двох меншин — євреїв (30–35 %) і українців (15–20 %). Німецько-нацистські окупанти цілковито винищили єврейське населення (лише 2–3 % пережило масові страти), тоді як радянська влада депортувала поляків та заселила місто людьми з інших частин СРСР (росіянами, українцями, євреями, білорусами, молдованами та іншими) та українцями, яких було депортовано з теренів, відданих повоєнній Польщі. Решта місцевих українців і поляків були репресовані, багато хто втік до Західної Європи та Північної Америки. Загалом, Львів втратив близько 80 % свого довоєнного населення. Переселення трансформувало Львів у переважно східнослов'янське місто українців та росіян. Частка українців постійно збільшувалась від 44,2 % у 1955 до 79,1 % у 1989, тоді як частка росіян знизилась від 35 % до 16 %. До 1989 р. євреї та поляки становили відповідно 1,6 % та 1,2 %; жодна інша меншина не перевищувала 1 % у складі мешканців міста.

Hrytsak, Yaroslav. Lviv: A Multicultural History through the Centuries // Harvard Ukrainian Studies. Vol. 24 (2000) Special Issue Lviv: A City in the Crosscurrents of Culture / Ed. by John Czaplicka. — P.58–59.

► 20. Погляд дослідника. Вікторія Середа

Найбільш видимим втіленням практики символічного маркування міського простору було спорудження 38 нових пам'ятників протягом 16 років [незалежності України]. Найбільша частина новоспоруджених монументів (24) присвячена українським історичним діячам чи подіям, три маркують єврейські місця пам'яті, один відзначає чеського політичного лідера — Т. Масарика, один російського поета — О.Пушкіна. <...> У проміжку між 1991 і 2004 рр. у Львові було встановлено 69 нових меморіальних таблиць. Серед них 55 (80 %) маркують українські місця пам'яті, 3 (4 %) — польські; 3 (4 %) — єврейські, 1 (1,5 %) — російські, 1 (1,5 %) — німецькі, 1 (1,5 %) — угорські; і 4 (6 %) — вшановують жертв Другої світової війни і нацистського чи радянського терору, решта — присвячені іншим подіям (наприклад, меморіальна дошка на честь включення Львова до пам'ятників ЮНЕСКО). Наш аналіз засвідчує наявність (хоч наразі ще доволі слабкої) тенденції до включення деяких елементів історичного минулого, важливого для інших національностей, а також їхніх місць пам'яті у символічний простір Львова.

Середа В. В. Місто як lieu de mémoire: спільна чи поділена пам'ять? Приклад Львова // Вісник Львівського університету. Серія соціологічна. — Львів: ЛНУ ім. Ів. Франка, 2008. — Вип. 2. — С. 73–99.

